

Β.Βεσκούκης

Επαγγελματικά δικαιώματα πληροφορικής

Ελληνικές ιστορίες καθημερινής τρέλας

Ως "επαγγελματικό δικαίωμα" νοείται η νομική απαίτηση προκειμένου να εκτελεστεί μια εργασία από κάποιο φυσικό πρόσωπο, να πληρούνται ορισμένα κριτήρια πιστοποίησης των γνώσεων και των ικανοτήτων του. Η πιστοποίηση αυτή δίνεται αφ' ενός από τους φορείς παροχής εκπαίδευσης και αφ' ετέρου από τους επαγγελματικούς συλλόγους και φορείς όπως τα επιμελητήρια. Όλα τα επαγγέλματα που απαιτούν υψηλού επιπέδου γνώσεις και που η άσκησή τους έχει ιδιαίτερη κοινωνική αξία, όπως αυτά του ιατρού και του δικηγόρου, προστατεύονται από τη νομοθεσία με την απαίτηση όσοι τα ασκούν να έχουν πιστοποιημένα επαγγελματικά δικαιώματα. Το ίδιο ισχύει και για τα επαγγέλματα του μηχανικού, με την πιστοποίηση των γνώσεων να καλύπτεται από τα τεχνικά πανεπιστήμια και την πιστοποίηση της δυνατότητας άσκησης αυτών να παρέχεται από το Τεχνικό Επιμελητήριο της Ελλάδας (ΤΕΕ). Στην κατηγορία αυτή δεν συμπεριλαμβάνονται τα σχετικά με την πληροφορική τεχνικά επαγγέλματα, περιοχή στην οποία επικρατεί μια πλήρης σύγχυση η οποία τελικά αποβαίνει σε βάρος τόσο των επαγγελματιών όσο και των ιδίων των επαγγελμάτων.

Γενικό πλαίσιο

Το αντικείμενο έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, όχι μόνο για συντεχνιακούς, αλλά και για λόγους ουσίας. Η εποχή που η κοινωνική αξία των επαγγελμάτων πληροφορικής ήταν ασαφής έχει αρχίσει να παρέρχεται. Παράλληλα όμως, έχουν εξελιχτεί σε εθνικό και διεθνές επίπεδο οι μηχανισμοί εκείνοι που στο παρελθόν έχουν χρησιμοποιηθεί για την κατοχύρωση των επαγγελματικών δικαιωμάτων. Έχει επίσης εξελιχτεί η κεντρική φιλοσοφία που η Ευρωπαϊκή Ένωση προωθεί στον τομέα της εκπαίδευσης. Εννοίες όπως "δια βίου εκπαίδευση", συμπληρώνουν ένα νέο μοντέλο εργασιακών σχέσεων όπου η απασχόληση δε νοείται δεδομένη και κατοχυρωμένη. Από τις τρεις παραδοσιακά κατοχυρωμένες οικογένειες επαγγελμάτων (ιατροί, νομικοί και μηχανικοί), εκείνη που απειλείται περισσότερο είναι αυτή των επαγγελμάτων του μηχανικού.

Η κρίση της απασχόλησης και η χρήση των νέων τεχνολογιών για τη συμπίεση του κόστους χωρίς απελευθέρωση χρόνου για τον άνθρωπο, μεταφέρουν την αντιπαράθεση από το παραδοσιακό πεδίο μεταξύ εκείνων που παρέχουν τις θέσεις και εκείνων που προσφέρουν την εργασία, σε εσωτερικά μέτωπα των δεύτερων. Η Παιδεία και η εκπαίδευση μετατρέπονται σε εμπορευματικά αγαθά για τα οποία ισχύουν οι ανταγωνιστικοί νόμοι της αγοράς. Τα πάντα τίθενται σε σχεδόν μηδενική βάση και δημιουργείται έδαφος για τον απ' αρχής ορισμό μιας νέας τάξης πραγμάτων στα επαγγελματικά δικαιώματα. Η μεγαλύτερη ρευστότητα υπάρχει σε νέα επαγγέλματα και ιδιαίτερα σε αυτά της πληροφορικής. Η εκδήλωσή της είναι εντονότερη σε αγορές εργασίας όπου αφ' ενός η παραγωγική δραστηριότητα είναι περιορισμένη και αφ' ετέρου παράγοντες κοινωνικής αίγλης ωθούν στην κατοχύρωση τίτλων που εξαργυρώνονται όχι μόνο επαγγελματικά αλλά και κοινωνικά.

Η ελληνική περίπτωση

Αυτό είναι σε γενικές γραμμές το πλαίσιο εντός του οποίου συμβαίνουν τα πράγματα στη χώρα μας. Τα χαρακτηριστικά της υποβαθμισμένης παραγωγής ιδιαίτερα στον βιομηχανικό και τεχνικό τομέα, αλλά και η κοινωνική νοοτροπία που εξακολουθεί να θέλει τους πάντες να

έχουν "ανώτατη" μόρφωση και να την εξαργυρώνουν σε επαγγελματική αποκατάσταση δημιουργεί ένα σύνολο συγκρούσεων με αντικείμενο όχι μόνο επαγγελματικά αλλά και εκπαιδευτικά θέματα. Θα επιχειρήσουμε να εξετάσουμε αμφότερα τα μέτωπα ως αλληλοσχετιζόμενα και με την προσοχή μας εστιασμένη στο χώρο των επαγγελματιών πληροφορικής.

Στο εκπαιδευτικό επίπεδο, η γνωστή διαμάχη μεταξύ ΑΕΙ και ΤΕΙ κρατεί καλά. Η εφευρετικότητα στην παραγωγή τίτλων μαθημάτων, ειδικοτήτων, σχολών κλπ προκειμένου να τονιστεί το ιδιαίτερο που παρέχει καθένας από τους "αντιδίκους" είναι αξιοσημείωτη. Το τοπίο συμπληρώνεται από μετα-δευτεροβάθμιους οργανισμούς εκπαίδευσης, οι οποίοι είτε έχουν υπόσταση στο εκπαιδευτικό σύστημα, όπως τα ΙΕΚ, είτε όχι, όπως τα κέντρα ελευθέρων σπουδών και οι πιστοποιημένοι από πολυεθνικές εταιρίες ιδιώτες. Όσο το τοπίο στο χώρο των επαγγελματιών δικαιωμάτων πληροφορικής παραμένει νεφελώδες, τόσο περισσότερο οι διεκδικούντες την "αναβάθμιση" επιχειρούν να δημιουργήσουν τετελεσμένα στο χώρο της εκπαίδευσης αλλά και της αγοράς. Χαρακτηριστικά παραδείγματα η κατοχύρωση οκτώ εξαμήνων σπουδών σε ορισμένα ΤΕΙ, αλλά και η de facto τοποθέτηση στελεχών που προέρχονται από χαμηλής στάθμης ιδιωτικά εκπαιδευτήρια σε υψηλές εργασιακές θέσεις στο χώρο της πληροφορικής.

Το διδακτικό προσωπικό των ΤΕΙ θα ήθελε να ονομαστεί αυτόματα διδακτικό προσωπικό ΑΕΙ (η πίεση μάλιστα ασκείται από αυτούς που δεν έχουν τα προσόντα, γιατί πολλοί πράγματι τα έχουν). Οι επιχειρηματίες έμποροι πιστοποιητικών από εταιρίες πληροφορικής θέλουν να αυξήσουν τον κύκλο εργασιών τους υποσχόμενοι καλές θέσεις εργασίας, χωρίς να εξαπατούν κανέναν διότι απλά κανένας δεν τους απαγορεύει να τοποθετούν οποιονδήποτε σε οποιαδήποτε θέση εργασίας. Στο χώρο της πληροφορικής η μη ύπαρξη επαγγελματικών δικαιωμάτων αφήνει ανοιχτό το πεδίο σε όλους.

Το ΤΕΕ

Σε ποιόν όμως ανήκει η αρμοδιότητα για την κατοχύρωση ή τουλάχιστον για την εισήγηση σχετικά με τα δικαιώματα αυτά; Ο μοναδικός φορέας του τεχνικού κόσμου στην Ελλάδα είναι το ΤΕΕ και η σκέψη ότι η αρμοδιότητα είναι δική του μόνο αβάσιμη δεν είναι. Εξάλλου και στο παρελθόν, καθώς δημιουργούνταν νέες τεχνικές ειδικεύσεις, το Τεχνικό Επιμελητήριο αναμόρφωνε το θεσμικό πλαίσιο που διέπει την άσκηση των αντίστοιχων επαγγελματιών. Χαρακτηριστικά παραδείγματα η γέννηση της ειδικότητας του Μεταλλειολόγου-Μεταλλουργού Μηχανικού από τους Χημικού Μηχανικούς, του Ηλεκτρολόγου και του Μηχανολόγου Μηχανικού από τους Μηχανολόγους-Ηλεκτρολόγους, αργότερα του Ναυπηγού Μηχανολόγου Μηχανικού από τους Μηχανολόγους Μηχανικούς, κ.ά. Σε όλες τις περιπτώσεις αυτές, αξιοσημείωτος υπήρξε ο συντονισμός μεταξύ εκπαιδευτικού συστήματος με κυρίαρχο το ΕΜΠ και επαγγελματικού κόσμου. Από την μεταπολεμική ανοικοδόμηση και μετά, το επάγγελμα του Διπλωματούχου Μηχανικού γνώρισε μια σημαντική άνθιση και προστατεύτηκε από τον θεσμικό θεματοφύλακά του, το ΤΕΕ.

Η συνταγή, ωστόσο, χάλασε και κάτι τέτοιο δεν έγινε και στην περίπτωση των σχετικών με την πληροφορική επαγγελματιών. Αιτίες μπορούν να αναζητηθούν σε αρκετά επίπεδα. Ενα πρώτο είναι η δικαιολογημένη αδράνεια του συστήματος σε συνδυασμό με τις πρωτόγνωρα ραγδαίες εξελίξεις στο χώρο της πληροφορικής. Ενα δεύτερο, είναι το γεγονός ότι η πρωτιά στη δημιουργία τμήματος πληροφορικής δεν ανήκε στο "έτερον ήμισυ" του ΤΕΕ, δηλαδή το Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, παρά την ίδρυση Τομέα Πληροφορικής από το 1982 (ο οποίος όμως δεν έδινε δικό του πτυχίο), αλλά στο Πανεπιστήμιο Πάτρας. Ενα τρίτο, είναι η εκτίμηση ότι το ΤΕΕ μπορεί να ελέγχει τα πάντα στον τεχνικό επαγγελματικό κόσμο, όταν και όπως το αποφασίσει. Μόνο που η απόφαση αυτή δεν ήταν δυνατό να ληφθεί από τις κρατούσες

ειδικότητες των Πολιτικών και των Μηχανολόγων Μηχανικών και κυρίως υπό την κρατούσα νοοτροπία σύμφωνα με την οποία "ό,τι δεν μπορούμε να κάνουμε με πλήρη δικό μας έλεγχο δεν το αφήνουμε να γίνει καθόλου".

Τα παραπάνω σε ένα κλίμα όπου ο τεχνικός κόσμος έστεφε την προσοχή του σε μεγάλα "παραδοσιακά" τεχνικά έργα και δεν επέτρεπε να αναδειχτούν μέσα του οι δυνάμεις εκείνες που θα έθεταν τις βάσεις για τα περί την πληροφορική επαγγέλματα. Για τα επαγγέλματα αυτά λειτούργησαν και λειτουργούν οι νόμοι της αγοράς: όσο μεγαλύτερη η προσφορά, τόσο οι τιμές πέφτουν σε όφελος του εργοδότη, ιδιαίτερα δε όταν κανείς δεν υποχρεώνει τον τελευταίο να τοποθετεί σε συγκεκριμένες θέσεις άτομα με συγκεκριμένα και κατοχυρωμένα δικαιώματα. Ουδμία προσφυγή έκανε ποτέ το ΤΕΕ για να υπερασπίσει μηχανικό πληροφορικής ο οποίος στην εργασία του είχε προϊστάμενο μη μηχανικό, πράγμα που κατά κόρον πράττει για άλλες ειδικότητες. Ο λόγος, ότι ποτέ δεν ασχολήθηκε με την προδιαγραφή και την κατοχύρωση του επαγγέλματος (ή των επαγγελμάτων) των μηχανικών πληροφορικής, παρά μόνο όταν ήταν ήδη πολύ αργά.

Η ΕΠΥ

Σε αυτό το κλίμα, φάνηκε ότι ήταν ώριμες οι συνθήκες για τη δημιουργία ενός νέου επαγγελματικού φορέα ο οποίος θα εκπροσωπούσε τους επαγγελματίες στο χώρο της πληροφορικής. Γεννήθηκε, λοιπόν, η Ελληνική Εταιρία Επιστημόνων Υπολογιστών και Πληροφορικής, για συντομία "ΕΠΥ". Σε σχετικά σύντομο χρονικό διάστημα, η ΕΠΥ κατάφερε να συσπειρώσει γύρω της ένα μεγάλο μέρος επαγγελματιών και επιστημόνων πληροφορικής. Οι σχέσεις της με το ΤΕΕ ήταν ανύπαρκτες μέχρις ότου ο κεντρικός στόχος της διατυπώθηκε ως η δημιουργία επιμελητηρίου πληροφορικής, οπότε και έγιναν τουλάχιστον αντίπαλες. Η ιδέα δεν είναι υποχρεωτικά κακή, η προσπάθεια, όμως, για την υλοποίησή της απεδείχθη ανεπαρκής. Αξίζει να δούμε μερικά χαρακτηριστικά της.

Πρώτον, σε αντίθεση με το ΤΕΕ, η ΕΠΥ άνοιξε από την αρχή τις πόρτες της πρακτικά σε οποιονδήποτε είχε κάποια σχέση με την πληροφορική: εκτός από αποφοίτους ΑΕΙ, δεχόταν αποφοίτους ΤΕΙ, αλλά και όσους είχαν κάποια εργασιακή εμπειρία σε εταιρίες πληροφορικής. Απαίτηση ήταν στον τίτλο σπουδών να αναγράφεται κάπου η λέξη "πληροφορική", ή να υπάρχει ανάλογη μεταπτυχιακή ειδίκευση. Ετσι, στην ΕΠΥ βρέθηκαν πολλοί πληροφορικάριοι, όχι απαραίτητα με ανώτατες σπουδές, που αναζητούσαν μια επαγγελματική στέγη ανάλογη με αυτή του ΤΕΕ, την οποία όμως το τελευταίο δεν τους παρείχε.

Δεύτερο, επιχειρήθηκε σε επίπεδο ηγεσίας να καλλιεργηθεί μια υποθάλπουσα διαμάχη μεταξύ "παραδοσιακών" και "ΕΠΥκών" μηχανικών. Οι δεύτεροι πάντα ζήλευαν την κατοχύρωση των πρώτων, ενώ οι πρώτοι φέρονταν να εμποδίζουν την κατοχύρωση των δεύτερων (πράγμα που για τη βάση των μηχανικών κάθε άλλο παρά αληθές είναι). Χαρακτηριστικό δείγμα η άρνηση για ένα διάστημα της ΕΠΥ να εγγράφει ως τακτικά μέλη της αποφοίτους Πολυτεχνικών Σχολών με ειδίκευση στην πληροφορική, όπως αυτούς των τομέων Πληροφορικής των τμημάτων Ηλεκτρολόγων Μηχανικών των Πολυτεχνείων, ενώ δεχόταν τεχνικούς ηλεκτρονικούς που δούλεψαν για κάποια χρόνια συναρμολογώντας υπολογιστές ή ακόμα και ως πωλητές (!).

Τρίτο, ακόμα και σε αυτό το πλαίσιο, η ΕΠΥ παρουσίαζε σημαντική εσωτερική ανομοιογένεια. Οι καθηγητές των ΤΕΙ που συμμετείχαν σε αυτή διεκδικούσαν μια ιδιαίτερη παρουσία για δικούς τους λόγους. Το ίδιο έκαναν και οι καθηγητές μαθημάτων πληροφορικής σε μη τεχνικά πανεπιστήμια, αλλά και οι καταξιωμένοι επαγγελματίες του χώρου. Ο καθένας ήθελε να κάνει περισσότερο ορατή την παρουσία του, με σκοπό, τι άλλο, την κατάκτηση μιας καλής θέσης σε

ένα σημαντικό θεσμό από τη γέννησή του. Φαινόμενα καθόλου πρωτότυπα, που παρατηρούνταν σε πολλούς χώρους και, με κάποια έννοια, θεμιτά.

Μόνο που η ΕΠΥ λογάριαζε χωρίς τον ξενοδόχο, εν προκειμένω το ΤΕΕ. Οι προσωπικές γνωριμίες και οι υποσχέσεις των πολιτικών δεν στάθηκαν αρκετές για την υλοποίηση του οράματος του επιμελητηρίου. Οι προσβάσεις των παραδοσιακών μηχανικών στην εξουσία ήταν πολύ βαθύτερες. Το αποτέλεσμα: οι προσπάθειες ξεφούσκωσαν και σύντομα στην πράξη το καράβι εγκαταλείφθηκε. Πολλοί από τους "αξιωματικούς" δε χάθηκαν, καθότι τα πάρε-δώσε με την εξουσία τους είχαν δημιουργήσει γέφυρες που χρησιμοποίησαν για να βρεθούν σε καθόλου ευκαταφρόνητες θέσεις. Οι πολλοί, όμως, έπεσαν απλά στη θάλασσα και ακόμα προσπαθούν να επιζήσουν διαπλέοντας από τη Σκύλα του κάθε "παντοπώλη" στη Χάρυβδη του απέναντι "ομίλου". Σήμερα η ΕΠΥ υπάρχει μόνο ως συνέδριο μάλλον όχι ιδιαίτερα υψηλής επιστημονικής στάθμης και ως δεκασέλιδο φυλλάδιο που αποστέλλεται με πολλούς μήνες καθυστέρηση.

Κερδισμένοι και χαμένοι

Ποιος κέρδισε; Θα μπορούσε κανείς να σκεφτεί ότι τον πόλεμο τον κέρδισε το ΤΕΕ. Μόνο που το μόνο που κατάφερε ήταν να μην επιτρέψει στην ΕΠΥ να εξελιχθεί σε επιμελητήριο πληροφορικής. Αν αυτό νοείται ως νίκη, τότε ναι, τον πόλεμο τον κέρδισε το ΤΕΕ. Από μία άποψη, το επιχειρούμενο επιμελητήριο μπορεί και να μην ήταν η πλέον ενδεδειγμένη κίνηση. Το ΤΕΕ όμως, αντί με την ευκαιρία να σκύψει πάνω από τα προβλήματα και το επάγγελμα των μηχανικών πληροφορικής, απλά ενέταξε ορισμένους από αυτούς σε μια υπο-ειδικότητα της κύριας ειδικότητας του Ηλεκτρολόγου Μηχανικού, χωρίς αυτό να σημαίνει τίποτε για τα επαγγελματικά τους δικαιώματα ως πληροφορικών. Χαρακτηριστικό είναι ότι στα αρχεία του ΤΕΕ, υπάρχουν πάνω από 30 (!) συναφείς με την πληροφορική και τις τηλεπικοινωνίες δευτερεύουσες ειδικότητες οι περισσότερες υπό την κύρια ειδικότητα του Ηλεκτρολόγου Μηχανικού, ο δε πληθυσμός πολλών από αυτών δεν ξεπερνά τα 10 (!) μέλη. Στην πράξη, όμως, η κατοχύρωση των συναφών με την πληροφορική επαγγελμάτων από το ΤΕΕ είναι μηδενική.

Ποιος έχασε; Αν κέρδισε το ΤΕΕ, τότε έχασε η ΕΠΥ. Μόνο που η ΕΠΥ δεν είχε και τίποτε σπουδαίο να χάσει, σίγουρα τίποτε συγκρίσιμο με αυτό που είχε το ΤΕΕ. Αν έχασε κάποιος, αυτός είναι οι εργαζόμενοι και πιο συγκεκριμένα οι υψηλής ειδίκευσης επιστήμονες πληροφορικής. Έχασαν, διότι τα χρόνια που πέρασαν και που ο ένας ήθελε να γίνει "χαλίφης στη θέση του χαλίφη", ενώ ο άλλος δεν επέτρεπε να γίνει τίποτε που δεν καταλάβαινε και δεν ήλεγχε, κάποιοι τρίτοι, δημιουργούσαν τετελεσμένες καταστάσεις. Καταστάσεις στις οποίες όλοι οι εργαζόμενοι είναι αναλώσιμοι και προτιμάται αυτός που "κάνει τη δουλειά" ανεξάρτητα από το αν είναι απόφοιτος ΙΕΚ, ιδιωτικού κολεγίου ή Ανώτατης Πολυτεχνικής Σχολής.

Ποιοι είναι αυτοί οι τρίτοι; Είναι οι επιχειρηματίες μεταφορείς και αντιπρόσωποι, που γιγαντώθηκαν στις πλάτες μιας τεχνικής επιστήμης την οποία στην πλειοψηφία τους ποτέ δε γνώρισαν, ούτε σεβάστηκαν περισσότερο από όσο σέβονται εμπορεύματα που μεταφέρονται και πωλούνται με το κιλό. Και που πλέον έχουν γίνει "παράγοντες", προχωρούν σε συγχωνεύσεις, μπήκαν στο χρηματιστήριο και γενικά έκαναν όλα εκείνα που χαρακτηρίζουν εξωτερικά τους πετυχημένους. Μόνο που η τεχνική οικογένεια που τους συντηρεί δεν κατάφερε να οργανωθεί και σήμερα ζει υπό το καθεστώς της ψευδαίσθησης του "στελέχους" και όχι του εργαζόμενου, της απειλής συγχώνευσης, της δια βίου εκπαίδευσης, του πιστοποιημένου από την τάδε εταιρία (όχι, δεν θα γράψουμε το όνομα!), του ελαστικού ωραρίου, της μη ασφάλισης, της αμοιβής με δελτίο παροχής υπηρεσιών και της περιθωριοποίησης με κριτήριο όχι τις τεχνικές ικανότητες, αλλά άλλης φύσεως "κτιτήρια".

Ο μεγάλος θεσμικός χαμένος είναι η ίδια η ανάπτυξη της πληροφορικής στην Ελλάδα. Τα μόνα "προϊόντα" πληροφορικής που σταθερά καταφέρνει να εξάγει η χώρα μας, είναι διαπρεπείς επιστήμονες που εργάζονται σε πανεπιστήμια, εταιρίες και ερευνητικά κέντρα χωρών που ξέρουν τι να τους κάνουν και που τους παρέχουν σοβαρές συνθήκες εργασίας. Χωρών που επιφυλάσσουν ένα ρόλο για τους κατόχους προσόντων ερευνητή και που δεν τους βάζουν να συναγωνίζονται τους αποφοίτους του ΙΕΚ Ανω Παναγίτσας με διαιτητές τους επιχειρηματίες και με έπαθλο μια πρόσκαιρη θέση εργασίας. Που τους αξιοποιούν στην παραγωγή προϊόντων και τεχνογνωσίας τα οποία ύστερα τα προωθούν σε χώρες-καταναλωτές, όπως η δική μας. Χωρών που οι συντεχνιακές διαμάχες δεν εμποδίζουν την ανάπτυξη του επιστημονικού δυναμικού.

Η ερώτηση "ποιος κέρδισε" είναι, λοιπόν, μάλλον ανόητη. Όπως ανόητη είναι και η όποια αντιπαράθεση στα γραφόμενα χωρίς αυτή να αποτελεί μέρος πραγματικού διαλόγου και ειλικρινούς προβληματισμού. Αν δεν υπάρξουν εξελίξεις το άμεσο διάστημα, το πιθανότερο είναι ότι η θέση της χώρας μας στη νέα τάξη πραγμάτων, τουλάχιστον στο διεθνή καταμερισμό εργασίας στον τομέα της τεχνολογίας, θα είναι μακριά από τις δυνατότητες, αλλά δε θα απέχει από αυτό που τελικά μας αξίζει.

Δημοσιεύτηκε στο OPEN Newsletter τον Φεβρουάριο του 1999

Αναδημοσιεύτηκε στο "Ενημερωτικό Δελτίο" της ΕΠΥ, τεύχος Ιανουαρίου-Μαρτίου 1999

Αναδημοσιεύτηκε στο "Δελτίο του Πανελληνίου Συλλόγου Μηχανολόγων-Ηλεκτρολόγων" τεύχος 320, 8-9.1999